

Slovensko gledališče. Ko smo videli dne 22. novembra na našem odru uprizoritev Lessingove žaloiigre »Emilije Galotti«, smo se spomnili nehote onega vprašanja, ki se je že toliko razmotrovalo, pa še danes ni končno rešeno, je li bil namreč Lessing v ožjem in strožjem pomenu besede pesnik, ali ne.

Kakor je znano, si Lessing sam ni lastil pesniške genialnosti; a nekateri slovstveniki devajo to samoizpoved na rovaš njegovi preveliki skromnosti ter jo tolmačijo le kot nekako zatajevanje samega sebe. Mi se ne strinjamo z njimi, in takisto se nam zdi tudi neverjetno, da bi bil Lessing sam sebe napačno sodil. Lessing je bil toli ostroumen in razsoden, da je gotovo sam sebe takisto dobro premotril, kakor je poznal druge; a na drugi strani mu je bila resnica vselej tako sveta, da je nikdar ne bi bil zatajil iz gole afektacije. Da Lessing one ponižnosti, ki mu jo njegovi tolmači namišljajo, ni poznal, o tem pričajo dovolj bistro njegovi polemiški spisi; tam, kjer se je čutil močnega, se ni zatajeval, temveč je uporabljal svojo moč do skrajnosti in z brezobzirnostjo. Če torej Lessing trdi, da ni pesnik, mu smemo docela verjeti. Pa tudi, ako Lessing tega ne bi bil sam priznal, bi morali priti sami do istega zaključka, če natančno proučimo njegova pesniška dela. Lessing je pisal vse svoje drame z razumom, ne s srcem; ideja je pri njem poglobljeno, in svojih pesniških proizvodov ni ustvarjal toliko, da bi dal odduška svojim srčnim čuvstvom, nego da bi spravil svoje ideje do veljave ter jih s pesniško uprizoritvijo privedel do zmage. Drama je njemu le sredstvo, s katerim izkuša doseči svoj namen, in baš zaradi tendence njegovi dramatični proizvodi niso pristni pesniški umotvori. In zlasti tudi v »Emiliji Galotti« se nam vsiljuje tendenca. Če bi bil imel Lessing v resnici pravo pesniško žilo, bi bil izkušal uveljaviti svoje ideje na drug način — s satiro! Tu je bilo zanj polje, na katerem bi bil postal lahko nedosežen; kajti glavnih lastnosti satirika — bistrornosti in duhovitosti — je imel toliko, kakor le malokdo pred njim in za njim, a nedostajalo mu je drugih pesniških lastnosti.

In vendar — ali ostanemo ob uprizoritvi »Emilije Galotti« hladni, ravnodušni? Nikakor! Lessing vpliva s to dramo, prav kakor z drugimi svojimi žaloiigrami, silno na nas — a ne tako, kakor vpliva na nas rojen pesnik, temveč nekako tako, kakor deluje ognjevit govornik na svoje poslušavce. Ne pesniška čud, temveč njegova od svetega prepričanja prešinjena oduševljenost, s katero bije boj za svoje vzvišene ideje, vpliva z elementarno silo na nas ter nas ogreva in razgreva in provzročuje, da vztrepetavamo z njim vred ter se razvnamo za njegove vzore. Navdušenje zbuja navdušenje, in naša oduševljenost je tem večja, čim bolj se zamislimo nazaj v čase in v razmere, v katerih je živel Lessing; kajti šele tedaj vemo ceniti njegov nenavadni pogum.

Baš ta mogočni retorski in — rekli bi — demokratski učinek Lessingovih dramatiških proizvodov je premotil mnoge njegove častivce, da so ga proglasili za pesnika. Drug vzrok njih zmote je bil ta, da Lessingu, ki je že izza vseučiliških let temeljito poznal vse tehniške skrivnosti gledališkega odra, ni delalo nikakršne težave, uveljaviti svoje teoretiško znanje tudi v praksi ter zasnovati in zgraditi drame, ki so jih smatrali vrstniki za vzorne . . .

Da pa res Lessingu ni bilo toliko do tega, da ustvari dramatiški umotvor, nego da pribori svojim nazorom zmago, o tem bistro priča baš »Emilija Galotti«. V prvih štirih dejanjih je ta drama mojstrsko zasnovana in se razvija popolnoma pravilno; v petem dejanju pa je Lessing hkrati zatajil sam svoja načela, kajti smrt Emilije je popolnoma neutemeljena. Zaman povprašujemo po vzrokih,

zakaj je morala Emilija umreti, zaman zasledujemo ono »tragiško krivdo«, brez katere si vsaj za Lessingovih časov smrti glavnega junaka ali junakinje niso mogli misliti. In vendar, kako lahko je bilo najti baš v »Emiliji Galotti« »tragiško krivdo«, kako lahko bi se bilo kaj zgodilo, kar bi bilo vsaj nekoliko opravičevalo Emilijinega očeta nečloveški čin, ki se našemu čuvstvovanju toliko upira.

Nes pametno bi bilo misliti, da si Lessing ni bil v svesti, da je grešil zoper dramatiška pravila; mi smo temveč tega prepričanja, da jih je vedoma kršil in sicer iz tega vzroka, ker se je bal, da s pomočjo tistih ne bi dosegel v isti meri svojega namena, kakor ga je nameraval doseči.

V »Emiliji Galotti« se je vzdignil Lessing z redkim pogumom zoper izprinenost višjih krogov; napovedal je boj dvorskemu in plémiškemu trinoštvu, in da bi si pridobil v tem boju tem več pristašev, da bi potegnil za seboj tem širše kroge, se je poslužil kričočih sredstev. Da bi bil kontrast in torej tudi učinek tem večji, je morala umreti Emilija, zabodena od svojega očeta, popolnoma neomadeževana, popolnoma čista. Niti ena grešna želja, niti ena nedopustna misel ni smela zatemniti sijaja, v katerem je blesteła njena nedolžnost! . . .

To je glavni vzrok, da nas »Emilija Galotti« pretrese, ne da bi nas estetiški zadovoljila . . .

Karakterizovanje oseb je v »Emiliji Galotti« izvrstno, a se kaže bolj v dejanju posameznih oseb in v duhu, ki se razodeva v njih govoru, nego iz njih govoric; kajti pravzaprav govore vse osebe enako, menda prav po Lessingovo; zakaj vse imajo to navado, da ponavljajo zadnje besede prejšnjega govornika v obliki vprašanja. Baš to vedno ponavljanje je bilo najbrž vzrok, da so govorili nekateri naši igravci — zlasti gospa Danilova (grofica Orsina) nekako afektirano. Sploh z igravci ta večer nismo bili posebno zadovoljni, in o edinem gospodu Inemannu (Marinelli) lahko rečemo, da je svojo ulogo popolnoma zmagoval. S tem pa nismo hoteli reči, da se je »Emilija Galotti« ravno slabo igrala. Glavne poteze svojih ulog so do malega vsi igravci popolnoma dobro pogodili, a mi bi bili želeli, da bi se bili semtertja tudi v podrobnosti nekoliko bolj poglobili, da bi bili svojo igro nekoliko — če smemo tako reči — finjše izrezljali ali izcizelirali; kajti baš Lessingove drame zahtevajo to. Seveda pa ne smemo prezreti, da se naši igravci le redkokdaj utegnejo temeljiteje baviti s svojimi ulogami, in da je skoro nemogoče, da bi nam podali v vsaki igri kaj popolnega, ko se stavijo do njih venomer tako različne zahteve. —

Dne 4. in 6. decembra, t. j. o priliki druge in tretje svečane predstave v proslavo petdesetletnega vladarstva Njegovega veličanstva — prva je bila dne 2. decembra — so igrali Medvedovo izvirno enodejanko »Cesar Friderik III. na Malem gradu v Kamniku«. Igrica obsega malo dejanja, a ni puhla, nego ima dokaj jedrovite vsebine. Glávna napaka njena je ta, da se nam prikazuje v nji namesto pozitivnih činov povsod le resignacija. Če se ne motimo, smo ta nedostatek opazili tudi že v neki drugi drami Medvedovi. Resignacija je lahko predmet lirski poeziji, v dramatiške proizvode pa ne sodi. Tudi gledališke tehnike gospod pisatelj ni docela proučil; temu pa se ne smemo čuditi, ker je imel dozdalej najbrž le malo prilike pohajati gledališče. Tako je prizor, ko kleči Ana, naslonjena ob klof, samo v to svrhu, da čuje končno par sebe tikajočih se besed, mnogo predolg in ni le za igravko mučen, temveč tudi za gledavca, ki jo vidi ondi, kako se premetuje.

To je nekaj hib, katerih se je kaj lahko ogniti; drugače pa nas je gospod pisatelj uveril, da mu bije prav krepko tudi dramatiška žila. Kakor v svojih lirskih proizvodih, se nam kaže gospod Medved tudi v tem umotvoru pred vsem misleca. Njegovo delce preveva razen tega pristen, zdrav humor, in nekateri njegovi dovtipi so zbuja pri občinstvu prav odkritosrčen in neprisiljen smeh. Prijati mora tudi prostodušnost, s katero je očrtal značaje nekaterih bodočih cerkvenih dostojanstvenikov; baš s tem je pokazal gospod pisatelj, kako prav umeva bistvo umetnosti! . . . Nekateri značaji so seveda nekoliko prepovršno in preplitvo risani, in mislimo, da tiči tudi tu nekoliko vzroka, zakaj da nekateri igralci niso napravili nič poštenega iz svojih ulog.

Koliko se je držal gospod pisatelj pri svojem proizvodu zgodovinskih dejstev, tega seveda ne moremo raziskavati. Da leta 1444., ko se dejanje vrši, neveljskega jezera več ni bilo, je več nego gotovo; da si ga je pa g. pisatelj navzlic temu privoščil, se nam ne zdi prav nič napačno. Prepričani smo tudi, da te netočnosti ni zagrešil zategadelj, ker brez brodarja ne bi bil mogel dati primerne konca svoji igri — prorok, kakršen je brodar, bi se bil tudi kje drugje lahko dobil — temveč uverjeni smo, da ga je privedla do tega zgolj le pesniška domišljivost, ki si ustvarja naravo še lepšo, nego je. Sicer pa, kdorkoli je že stal kdaj v Kamniku na Malem gradu ter je čul pravljico o neveljskem jezeru pa ima zmisel za naravne lepote, je gotovo začutil potrebo, si potegniti one meje, ob katerih so pljuskali nekdanji jezerski valovi . . .

Da je zvršetak igre precej prisiljen, temu se ni čuditi; kajti pisatelj je moral svoje delce prikrojiti tako, da se je večeru primerno končala z ovacijo presvetlemu vladarju. Kakor pisatelju »Našega cesarja«, enodejanki, ki se je predstavljala vse tri slavnostne večere, tako je bila tudi gospodu Medvedu igra le nekako sredstvo, s katerim naj bi se primerno vvedla nameravana ovacija, in baš v načinu, kako je gospod Medved rešil stavljeno si nalogo, je daleč nadkrilil svojega nemškega kolego . . .

Razen omenjenih smo imeli v dobi med 15. novembrom in 15. decembrom še sledeče predstave: Dne 18. novembra so peli vdrugič v ti sezoni »Halko«. Ta opera, v kateri se razodeva toliko človeškega srca, nima na naše občinstvo nikakršnega učinka! . . . Dne 18. novembra so ponavljali v tretje »Klarico na vojaških vajah«. — Prav lepo so peli dne 24. novembra — prvokrat v ti sezoni — »Trubadurja«; odlikovala se je zlasti gospodična Radkiewiczzeva. — Dne 26. novembra so poskusili še enkrat »Marto«, ki pa spet ni napolnila gledališča, a dne 29. novembra je bila na vrsti Shakespearjeva veseloigra »Kako se ženske krote«, v kateri je Katrico igrala gospa Ljerka pl. Šramova iz Zagreba. Uloga Katrice ni lahka, zanjo je treba velike umetniške sposobnosti, ker je izpremembo, ki se zvrši v značaju in navidez tudi v temperamentu Katrice, težko pogoditi tako, da se psihološki ne zdi neverjetna. Gospa pl. Šramova, ki že po svoji zunanosti imponuje, je svojo nalogo krasno dovršila in je žela za to navdušeno pohvalo. —

Dne 8. decembra so predstavljali prvič v ti sezoni Karla Coste burko s petjem »Ali je to dekle!« Tu sta gospa Polakova in gospod Inemann prekosila sama sebe. — Dne 12. decembra so peli, takisto prvič v ti sezoni, Verdijevo opero »La Traviata«, v kateri je gospodična Št'astná kot Violeta daleč nadkrilila naše pričakovanje — Dne 13. decembra pa so drugič v ti sezoni izvrstno igrali Viktorja Leona »Omikance« v prav — prazni hiši. Naše občinstvo razumej, kdor ga more!

Z.